

kratyzm i omnipotencję. W rewolucji antyliberalnej historyk widział jedynie moment przejściowy na drodze do nowego ładu. Zamykający rozważania z dziedziny myśli politycznej dr hab. Przemysław Waingertner w odczycie pt. „*Syndykalne państwo wytwórców*”. *Analiza koncepcji ustrojowych Kazimierza Zakrzewskiego*, odtworzył pogląd uczonego, że kapitalizm nie przetrwa, a systemy totalitarne same się zdegenerują, co przemawiało za stworzeniem alternatywnej koncepcji państwa i jego ustroju. Referent zwrócił uwagę na wizję nowego zgromadzenia narodowego czy prerogatyw prezydenta, konkludując, że poglądy ideologa syndykalizmu nie miały wpływu na życie polityczne II Rzeczypospolitej.

Różnorodność poruszanych zagadnień stworzyła pole do ciekawych polemik, które przeplatały wystąpienia prelegentów. Badacze spierali się zarówno o wpływ Stanisława Zakrzewskiego na wybory życiowe i zawodowe jego bratanka, dyskutowali o ewolucji myśli politycznej Kazimierza Zakrzewskiego, rozpatrywali jego teorie syndykalistyczne, jak i debatowali o jego pracy naukowej dotyczącej przełomu antyku i średniowiecza. Rozważania podsumowała dr hab. Maria Nartonowicz-Kot z Uniwersytetu Łódzkiego, podkreślając rozległe spectrum działalności międzywojennego badacza na scenie historii i polityki.

MARTA BIEDRAWA-RACZYŃSKA
UNIwersytet ŁÓDZKI*

Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. *Łódź w drodze do niepodległości*, Łódź, 18 października 2013 r.

W dniu 18 października 2013 r., w sali Rady Wydziału Instytutu Historii Uniwersytetu Łódzkiego odbyła się konferencja naukowa *Łódź w drodze do niepodległości*. Organizatorem przedsięwzięcia było Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Łodzi, we współ-

---

* Wydział Filozoficzno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Średniowiecznej.

pracy z Muzeum Historii Polski, Instytutem Historii Uniwersytetu Łódzkiego, Urzędem Miasta Łodzi, Muzeum Tradycji Niepodległościowych, Instytutem Pamięci Narodowej oraz Zespołem Państwowych Szkół Plastycznych im. Tadeusza Makowskiego. Konferencja ta była trzecim wydarzeniem tego typu, odbywającym się w ramach cyklu *Od Ziemi Obiecanej do Ziemi Odzyskanej*, którego pomysłodawczynią jest prezes Polskiego Towarzystwa Historycznego Oddział w Łodzi prof. nadzw. dr hab. Jolanta A. Daszyńska.

Tegoroczna konferencja podzielona była na dwa panele tematyczne. Pierwszy *Powstanie styczniowe – dlaczego pamiętamy?* – poświęcony został ostatniemu przed I wojną światową zrywowi narodowowyzwoleńczemu, którego okrągła rocznica przypada w tym roku. Tematyka drugiego natomiast oscylowała wokół wydarzeń, do których doszło na ziemi łódzkiej w czasie I wojny światowej.

Obrady rozpoczęły się 18 października 2013 r. o godzinie 9⁰⁰, krótkim wstępem wygłoszonym przez prezesa PTH Oddział w Łodzi – profesor Jolantę Daszyńską, która życząc wszystkim owocnych obrad, przekazała głos pierwszemu referentowi – prof. nadzw. dr. hab. Jarosławowi Kicie. Wygłosił on referat zatytułowany *Wola mniejszości narzucona większości. Postawy mieszkańców Królestwa Polskiego wobec powstania styczniowego*. Osia problemową zaprezentowanego tekstu było pytanie o sposób postrzegania powstania styczniowego przez współczesnych temu wydarzeniu mieszkańców Królestwa Polskiego. Istotnym punktem prezentacji profesora Jarosława Kity była kwestia, czy idea powstania została odgórnie narzucona niższym warstwom społecznym przez inteligencję i szlachtę, czy też była ideą jednoczącą społeczeństwo we wspólnym celu, jakim było odzyskanie niepodległości.

Następnie głos zabrał doktor Andrzej Wróbel z Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim oddział w Tomaszowie Mazowieckim, który zaprezentował tekst zatytułowany *Działalność Ludwika Żychlińskiego na terenie powiatu rawskiego i opoczyńskiego w 1863 r.* Na początku swojej wypowiedzi prelegent zaprezentował kilka informacji ogólnych na temat liczebności sił powstańczych w skali całego kraju, ze szczególnym uwzględnieniem powiatów rawskiego i opoczyńskiego. Po tym krótkim wstępie przeszedł do prezentacji zasadniczej tematyki swojego referatu, czyli działalności Ludwika Żychlińskiego, naczelnika wojskowego powiatów warszawskiego i rawskiego. Doktor Andrzej Wróbel skupił się w swojej wypowiedzi na przedstawieniu bitew i potyczek, w których Żychliński dowodził, jak również na jego działalności organi-

zacyjnej. Na zakończenie swojej wypowiedzi prelegent zaprezentował przyczyny powodujące, że niektóre z organizowanych przez Żychlińskiego przedsięwzięć kończyły się niepowodzeniem. Za najbardziej istotną przyczynę owych niepowodzeń doktor Wróbel uznał niechęć, jaką Żychlińskiego darzyli inni oficerowie, operujący ze swoimi oddziałami w tym samym regionie.

Ostatnim referentem podczas obrad panelu poświęconego powstaniu styczniowemu był Maciej Hubka, podobnie jak poprzednik reprezentujący Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim oddział w Tomaszowie Mazowieckim, który zaprezentował referat zatytułowany *Tomaszów Mazowiecki w dobie powstania styczniowego – wybrane aspekty*. Swoje wystąpienie pan Hubka rozpoczął od przedstawienia struktury etnicznej i zatrudnienia w latach sześćdziesiątych XIX w., w stosunkowo młodym mieście, jakim był ówczesnie Tomaszów Mazowiecki. Zasadniczą osią problemową tego referatu była kwestia wpływu powstania na życie codzienne Tomaszowa Mazowieckiego, problematyka stosunku mieszkańców miasta do powstania i powstańców operujących na ich terenie, wykorzystania miejskiej infrastruktury przez strony walczące oraz stosunek magistratu do powstania.

Po wysłuchaniu referatu M. Hubki, rozpoczęła się, kończąca tę część obrad dyskusja, która była niezwykle ożywiona i wieloaspektowa.

Po krótkiej przerwie na kawę, tuż przed godziną 11⁰⁰ rozpoczęła się kolejna część konferencji, poświęcona, jak już wcześniej wspominałam, problematyce dziejów regionu łódzkiego w czasie I wojny światowej. Tę część obrad otworzył referat prof. dr. hab. Kazimierza Badziaka *Drogi do wolności państwowej. Niepodległość: „wewnętrzna” i „zewnątrzna” oraz mit założycielski II Rzeczypospolitej*. W swojej wypowiedzi profesor skupił się na problematyce postrzegania walki o niepodległość w określonych kategoriach, w zależności od preferowanej przez kolejne rządy polityki historycznej, jak również na problematyce mitu założycielskiego II Rzeczypospolitej i zawiązanym z tym zagadnieniu różnych koncepcji powojennej państwowości polskiej, prezentowanymi przez różne opcje polityczne.

Po wystąpieniu profesora Badziaka głos zabrał prof. nadzw. dr hab. Witold Jarno, który wygłosił referat zatytułowany *Oddziały Legionów Polskich w Łodzi w czasie I wojny światowej*. Profesor Jarno w swoim wystąpieniu zwrócił uwagę na pomijaną dotychczas w historiografii kwestię formowania się i działalności Legio-

nów Polskich w Łodzi. Szczególnie wyeksponowaną część prelekcji stanowiła kwestia stosunku mieszkańców Łodzi do akcji werbunkowych prowadzonych na terenie miasta oraz do żołnierzy Legionów kwaterujących w Łodzi.

Kolejnym prelegentem był prof. nadzw. dr hab. Przemysław Waingertner z referatem *11 listopada w wydawnictwach źródłowych i opracowaniach historycznych*. Po krótkim wstępie, prezentującym kulisy i okoliczności odzyskania przez Polskę niepodległości, przeszedł on do opisu działań podjętych przez mieszkańców Łodzi w celu wyzwolenia miasta, wyparcia z niego oddziałów niemieckich. Kolejna część wystąpienia miała charakter rozważań poświęconych sposobowi ukazywania dnia 11 listopada w opracowaniach zarówno o charakterze źródłowym, jak i historiograficznym. Po wystąpieniu profesora Waingertnera, uczestnicy spotkania rozpoczęli dyskusję, która ze względu na ograniczony czas konferencji musiała zostać częściowo przeniesiona w kuluary.

Po krótkiej przerwie obrady zostały wznowione referatem prof. nadzw. dr hab. Jolanty Kolbuszewskiej: *Historia, ale jaka? – cele i zadania nauki w niepodległym państwie*. Prelegentka w swoim wystąpieniu zwróciła uwagę na rolę historii pod zaborami, jako kolejnego narzędzia mającego krzepić serca uciśnionego narodu. Zdaniem pani profesor, ten zaborowy obraz historiografii nie korespondował z nową rzeczywistością, stąd też po wojnie, w warunkach niepodległego państwa, stało się konieczne dokonanie rewizji zasad uprawiania historii. Koncepcje tejże rewizji zostały zaprezentowane w następnej części prelekcji J. Kolbuszewskiej.

Kolejnym referatem, wygłoszonym w ramach panelu drugiego konferencji było wystąpienie doktor Joanny Sosnowskiej, zatytułowane *Opieka nad dzieckiem w Łodzi w latach 1914–1918*. W swoim wystąpieniu prelegentka zwróciła uwagę na bardzo ważną problematykę dotyczącą sytuacji dzieci przebywających na terenie Łodzi w czasie I wojny światowej. Główną osią problemową prelekcji były kwestie związane z opieką nad dziećmi i formami pomocy świadczonymi dla nich przez towarzystwa i organizacje dobroczynne. Jak konkludowała J. Sosnowska, gdyby nie wspomniana pomoc wiele z tych dzieci nie zdołałoby przeżyć trudnego okresu, jakim była wojna.

Po doktor Joannie Sosnowskiej głos zabrał magister Krzysztof R. Kowalczyński, który zaprezentował referat zatytułowany *Łódzka droga do niepodległości, 1914–1918, czyli o przewadze rozumu nad emocjami*. Referent skupił się na ukazaniu działalności łódzkiego

samorządu w warunkach pewnej autonomii, jaką cieszyła się Łódź w czasie I wojny światowej. Ukazane zostały działania podejmowane przez łódzkich samorządowców w celu zapewnienia w mieście spokoju, porządku oraz możliwie dobrego zaopatrzenia w artykuły pierwszej potrzeby. Przede wszystkim jednak wykazana została przydatność doświadczeń nabytych w tym trudnym okresie wojennej rzeczywistości, w warunkach, jakie powstały po odzyskaniu przez Rzeczpospolitą niepodległości.

Przedostatni w tej części obrad zabrał głos doktor Arkadiusz Rzepkowski, który wygłosił referat poświęcony tematyce ludności Łodzi w czasie I wojny światowej. Prelegent opowiedział zebranym o przemianach ludnościowych, jakie zachodziły w Łodzi w II połowie wieku XIX i w okresie bezpośrednio poprzedzającym wybuch I wojny światowej. Zaprezentowane zostały przezeń główne mechanizmy, które wpłynęły na znaczny wzrost liczby mieszkańców, oraz konsekwencje I wojny światowej w postaci strat ludnościowych.

Ostatni referat wygłoszony przed przerwą na lunch został zaprezentowany przez magistrą Zdzisława Szambelana z Wojewódzkiego Biura Geodezji w Łodzi, a zatytułowany był on *Pomiary Łodzi w 1918 r.* Prelegent opowiedział zgromadzonym o trudnościach, jakie napotykali geodeci przeprowadzający pomiary Łodzi w pierwszych latach niepodległości, oraz o celach, którym wyżej wymienione pomiary miały służyć. Referent skupił się również na palących problemach, z jakimi borykało się miasto pod względem urbanistycznym, a zwłaszcza na braku sieci kanalizacyjno-wodociągowej i problemach z zagospodarowaniem przestrzennym. Z. Szambelan zakończył swoją wypowiedź zwróceniem uwagi słuchaczy na fakt, iż plany i pomiary dokonane w Łodzi w latach 1918–1921 były wykorzystywane przez kolejne władze miejskie aż do lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku, co może wskazywać na ich niezwykle dokładność i przydatność.

Obrady zostały wznowione około godziny 15⁰⁰, gdy już wszyscy uczestnicy powrócili z lunchu. Pierwszym, który zabrał głos, był doktor Dariusz Klemantowicz, z referatem *W drodze do niepodległości – patriotyczna i ekonomiczna działalność ziemiaństwa rodu Głuchowskich*. Prelegent w swoim tekście zaprezentował niezwykle ożywioną i przepełnioną patriotyzmem działalność rodu Głuchowskich. W swoim referacie pokazał, iż patriotyzm może być rozumiany nie tylko jako zbrojna walka o utraconą wolność ojczyzny, ale także jako praca na rzecz polepszania warunków ekonomiczno-bytowych społeczeństwa.

Następnie głos zabrał doktor Tomasz Pietras, który zaprezentował tekst poświęcony zniszczeniom wojennym, które w Łodzi i jej okolicach zostały spowodowane działaniami toczącymi się na kolejnych frontach I wojny światowej. Doktor Pietras zwrócił uwagę na rozmiar strat, jakie zostały poniesione przez region łódzki w czasie I wojny światowej, a także na wpływ wyżej wspomnianych strat na powojenne egzystowanie miasta.

Kolejną referentką była doktor Ilona Florczak, z referatem zatytułowanym *Prasa łódzka wobec rządu Jędrzeja Moraczewskiego*. Na początku swojego wystąpienia prelegentka zaznaczyła, iż oparte ono będzie na kilku tytułach prasy łódzkiej, ukazujących się od listopada 1918 r., wśród których wymieniła „Głos Polski”, „Nowy Kurier Łódzki”, „Rozwój” i niemieckojęzyczne „Neue Lodzer Zeitung”. Całość wypowiedzi została podzielona na kilka części. W pierwszej I. Florczak zaprezentowała krótko historię wspomnianych wyżej tytułów prasowych oraz ich zabarwienie ideologiczne. W drugiej części wystąpienia zostały syntetycznie ukazane losy Jędrzeja Moraczewskiego na stanowisku premiera rządu Rzeczypospolitej Polskiej. Ostatnią, a zarazem najbardziej obszerną, część prelekcji stanowił sygnalizowany w tytule stosunek prasy łódzkiej do rządu Jędrzeja Moraczewskiego.

Następnie głos zabrał magister Kamil Pluta z Archiwum Państwowego w Łodzi, który zaprezentował referat zatytułowany *Materiały ulotne z lat 1914–1918 w zasobie Archiwum Państwowego w Łodzi*. Na początku wystąpienia prelegent objaśnił zgromadzonym, czym są materiały ulotne oraz jak bardzo różnorodne dokumenty, grafiki, itp. są określane tym mianem. Później nastąpiła prezentacja materiałów ulotnych, które pozostają w zbiorach Archiwum Państwowego w Łodzi a pochodzą z okresu I wojny światowej. Prezentacja ta unaoczniała słuchaczom, sygnalizowaną już we wstępie, różnorodność tych materiałów.

Kolejnym prelegentem był magister Konrad Czernielewski z Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi, z referatem *Łódź i okolice w latach I wojny światowej w zbiorach Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi*. Zaprezentował on zebrany informację poświęcone bogatym zbiorom eksponatów, które zachowały się z okresu I wojny światowej, a przechowywane są obecnie w Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi, gdzie każdy może się z nimi zapoznać. Po wystąpieniu K. Czernielewskiego doszło do ożywionej dyskusji, po czym, po krótkiej przerwie na kawę, głos zabrał Zbigniew Janeczek, który wygłosił referat zatytułowany *Bi-*

tewniki Łódzkie – historia i rola edukacyjna. Wystąpienie otwierało panel, w którym swój pogląd na dzieje Łodzi w okresie I wojny światowej prezentowały osoby nie będące zawodowymi historykami. Wypowiedź pana Zbigniewa Janeczka poświęcona była *Biteownikom Łódzkim*, czyli wydawanym nieregularnie wydawnictwom, których celem jest propagowanie wiedzy o I wojnie światowej, zwłaszcza o wydarzeniach z nią związanych, do których doszło na terenie ziemi łódzkiej. Prelegent zwracał uwagę na konieczność propagowania wiedzy na temat Wielkiej Wojny, która w świadomości społecznej jest traktowana drugorzędnie.

Kolejnym prelegentem w tym cyklu był Michał Jagiełło z Urzędu Marszałkowskiego, z referatem *I wojna światowa – od drogi do wolności ku zbliżeniu i pojednaniu narodów*. Wystąpienie było poświęcone przede wszystkim problemowi pamięci o I wojnie światowej, która praktycznie przez szereg lat nie istniała w tzw. bloku wschodnim. Prelegent zwracał uwagę na zmiany, które zaczęły się w tym względzie po roku 2005, i niebagatelny, jego zdaniem, udział naukowców i władz miasta Łodzi w rozpoczęciu działań na rzecz przywrócenie pamięci o I wojnie światowej w Europie Środkowo-wschodniej.

Po wystąpieniu M. Jagiełły rozpoczęła się projekcja fragmentu filmu pt. *1914. Zanim opadły liście*, w reżyserii doktora Pawła Siedlika. Uczestnicy konferencji mogli zapoznać się z częścią tego dzieła sztuki filmowej, ukazującego dzieje regionu łódzkiego w pierwszym roku I wojny światowej. Po projekcji prezes Polskiego Towarzystwa Historycznego Oddział w Łodzi, profesor Jolanta Daszyńska dokonała krótkiego podsumowania obrad i podziękowała wszystkim prelegentom i słuchaczom za udział w konferencji, zapowiadając jednocześnie wydanie publikacji poświęconej tematyce drogi Łodzi do niepodległości.

Konferencja cieszyła się dużym zainteresowaniem, szczególnie wśród studentów Instytutu Historii. By przysłuchiwać się obradom przybyli, dzięki staraniom doktora Jana Chańsko, zwłaszcza studenci, którzy wybrali specjalizację pedagogiczną. Młodym adeptom zawodu nauczyciela na pewno przydadzą się informacje, które uzyskali uczestnicząc w obradach i, być może, wykorzystają je w swojej przyszłej pracy.

Po zakończeniu obrad uczestnicy konferencji udali się do gmachu Muzeum Tradycji Niepodległościowych przy ulicy Zgierskiej 147, by uczestniczyć w otwarciu wystawy: *Operacja Łódzka 1914. „...Przy zapalonych stojąc lontach, my swój o Polsce śnimy sen”*.

Wystawa, którą będzie można podziwiać do końca kwietnia 2014 r. jest kolejną z licznych inicjatyw Polskiego Towarzystwa Historycznego Oddział w Łodzi, mających na celu propagowanie wiedzy o I wojnie światowej, a zwłaszcza o tych zdarzeniach, do których doszło na ziemi łódzkiej.

Po obejrzeniu wystawy uczestnicy konferencji udali się na bankiet, który ostatecznie zamknął obfitujący w wydarzenia dzień.

ANNA KOWALCZYK
UNIwersytet Łódzki*

---

* Wydział Filozoficzno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Nowożytnej.